

არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების საქმიანობის გოგირითი ასპექტის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფის აუცილებლობა საქართველოში

ანა გურიელი

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სამართლის
სადოქტორო პროგრამის დოქტორანტი,
ადვოკატი, მედიატორი

საკვანძო სიტყვები: საჯაროობა, რეესტრი, პასუხისმგებლობა

1. შესავალი

კაპიტალისტური ეკონომიკური მოდელის პირობებში, მთავარი ეკონომიკური მოთამაშეები – იურიდიული პირები, სოციალურ-ეკონომიკური გარემოს აქტიურ ნაწილს წარმოადგენენ და გააჩნიათ მნიშვნელოვანი ძალაუფლება არა მხოლოდ ნაციონალურ, არამედ რეგიონულ და გლობალურ დონეზე.¹

დღესდღეობით, საქართველოში რეგისტრირდება და საქმიანობას ახორციელებს ათეულობით არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირი, რომელთა მოქმედების არეალი ფართო და მრავალფეროვანია. მათ შორის, ისინი ახორციელებენ პროექტებს, რომელთაც ქვეყნის პოლიტიკურ თუ ეკონომიკურ განვითარებაში შეაქვთ მნიშვნელოვანი წვლილი. აღნიშნულის მიუხედავად,

1 Abhimanyu K., 2009. Corporate Criminal Liability, Chanakya National Law University, p. 1.

მოქმედი კანონმდებლობის შეფასება, ისევე როგორც ჩატარებული კვლევები, ცხადყოფს, რომ საქართველოში რეგისტრირებული ზოგიერთი არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის სამოქმედო პოლიტიკა და მათ მიერ განხორციელებული საქმიანობა შესაძლებელია იყოს გაუმჭვირვალე და ქმნიდეს საყურადღებო რისკებს, უსაფრთხოებისა და დანაშაულის პრევენციის საკითხებთან დაკავშირებით.

შესაბამისად, დგინდება, რომ არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების საქმიანობის ზოგიერთ ასპექტთან დაკავშირებული გამჭვირვალობა უზრუნველყოფდა საზოგადოების ინფორმირებულობას, ხოლო, მეორე მხრივ, იმ შემთხვევაში, თუ კონკრეტული არასამეწარმეო (არაკომერციული) პირების ქმედება შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს, მათგამოვლენას, რაც დანაშაულის დადასტურების შემთხვევაში, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს მათ სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას.

აღსანიშნავია, რომ ისტორიულად, იურიდიული პირის პასუხისმგებლობის შემოღება დოგმატურ-თეორიული მიზეზების გამო შეუძლებლად მიიჩნეოდა. აღნიშნული ეყრდნობოდა უმეტესად კონტინენტური ევროპის, უფრო ზუსტად გერმანელ მეცნიერთა შეხედულებას, რომლის შესაბამისად, იურიდიული პირი წარმოადგენს სამართლებრივ ფიქციას, რომელსაც არ გააჩნია საკუთარი დამოუკიდებელი ნება.² დღეისათვის, ამგვარი მიდგომა რადიკალურად შეიცვალა და იურიდიულ პირთა პასუხისმგებლობა, მის სხვადასხვა საფეხურის დასაქმებულთა მოქმედებებისათვის, არა მხოლოდ ლოკალურ³ არამედ საერთაშორისო ხელშეკრულებების დონეზეც კია აყვანილი.⁴

2 Shkira E., 2013. Criminal Liability of Corporations: A Comparative Approach to Corporate Criminal Liability in Common Law and Civil Law Countries, p. 4.
 3 Ibid.
 4 Ibid.
 5 Brodowski D., Espinoza de los Monteros de la Parr M., Tiedemann K., Vogel, J., 2014. Regulating Corporate Criminal Liability, p. 54.

აღსანიშნავია ისიც, რომ სხვადასხვა ქვეყნის მიერ იურიდიულ პირთა პასუხისმგებლობის მოდელები განსხვავებულად წესრიგდება, საკუთარი ისტორიის, სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების გათვალისწინებით.⁵ ასეთი სხვაობა განსაკუთრებით თვალსაჩინოა კონტინენტური და საერთო სამართლის ქვეყნების მიდგომათა შედარებისას.⁶

ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით, სულ უფრო აქტუალური ხდება სამოქალაქო სამართალში, იურიდიული პირების საქმიანობის სწორი საკანონმდებლო რეგულირება, ერთი მხრივ, ქვეყნის ეფექტიანი ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობის და მეორე მხრივ, მათი საქმიანობის თანმდევი, შესაძლო უარყოფითი ზეგავლენის პრევენციის მიზნით.⁷

შესაბამისად, წინამდებარე ნაშრომის მიზანია, გაანალიზდეს საქართველოში რეგისტრირებული არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების საქმიანობის გაუმჭვირვალობასთან დაკავშირებული რისკები. კერძოდ, ყურადღება დაეთმობა უშუალოდ საქართველოში რეგისტრირებული არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების მიერ მიღებული დაფინანსების გამჭვირვალობის საკითხს, იმ შემთხვევებში, როდესაც დაფინანსების წყაროს წარმოადგენს უცხო სახელმწიფო. ნაშრომში მიზნადაა დასახული ქართული სამართლის ნორმების საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობის დადგენა და მისი ნაკლოვანებების იდენტიფიცირება, რასაც უნდა მოჰყვეს რეკომენდაციები საკითხის გაუმჯობესებელი რეგულირების მიზნით გასატარებელ საკანონმდებლო ცვლილებებთან დაკავშირებით.

წამოყენებული საკითხები გამოკვლეულია კვლევის შედეგებითი და ანალიტიკური მეთოდების გამოყენებით.

6 Shkira E., 2013. Criminal Liability of Corporations: A Comparative Approach to Corporate Criminal Liability in Common Law and Civil Law Countries, p. 4.
 7 Dubber Markus D., 2012. The Comparative History and Theory of Corporate Criminal Liability, p. 1.

ნაშრომი შედგება სამი ძირითადი თავისა და დასკვნისაგან. დასკვნის სახით წარმოდგენილი იქნება განხორციელებული კვლევის შედეგები.

2. საქართველოში მოქმედი რეგულირება

მიმდინარე დროისათვის, საქართველოში არასამეწარმეო ორგანიზაციების საკანონმდებლო გარემო ექსპერტთა უმრავლესობის შეფასებით, საკმაოდ ლიბერალურია და არსებითად არ აფერხებს სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციათა შექმნასა და ფუნქციონირებას.⁸

ძირითადი კანონმდებლობა, რომელიც არეგულირებს არასამეწარმეო იურიდიული პირების საქმიანობას, არის: საქართველოს კონსტიტუცია; საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი; კანონიგრანტების შესახებ.

2.1 საქართველოს კონსტიტუცია

საქართველოს კონსტიტუცია განამტკიცებს თავისუფალი გაერთიანების უფლებას. კონსტიტუციით უზრუნველყოფილია პიროვნების უფლება – შექმნას ან გაერთიანდეს საზოგადოებრივი გაერთიანებაში, მათ შორის პროფესიულ კავშირებშიც; ამასთან, საზოგადოებრივი გაერთიანების საქმიანობის შეჩერება და აკრძალვა შესაძლებელია მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით ორგანული კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში;

2.2 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არსებითად განსაზღვრავს არასამეწარმეო

იურიდიული პირების რეგისტრაციასთან დაკავშირებულ პროცედურებს. მათ შორის, განსაზღვრულია არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის, ასევე, უცხო ქვეყნის არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის ფილიალის (წარმომადგენლობის) მიერ განხორციელებული ცვლილებების რეგისტრაციასთან დაკავშირებული საკითხები (მუხლი 31); უცხო ქვეყნის არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის ფილიალის (წარმომადგენლობის) რეგისტრაციაზე გადაწყვეტილების მიღების წესი (მუხლი 32); არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის საქმიანობის სახელმწიფო კონტროლთან დაკავშირებული საკითხები (მუხლი 33); ხელმძღვანელობა და წარმომადგენლობა (მუხლი 35); არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის საკუთრებაში არსებული ქონების გასხვისებასთან დაკავშირებული საკითხები (მუხლი 36); არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების წესი (მუხლი 37).

მითითებული და სხვა რიგი საკითხების რეგულირების მიუხედავად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ფარგლებში არ ექცევა არასამეწარმეო იურიდიული პირების საქმიანობის ისეთ ასპექტთან დაკავშირებული გამჭვირვალობის უზრუნველყოფა, როგორც არის არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის მიერ უცხო სახელმწიფოსაგან მიღებული ფინანსური რესურსის გამჭვირვალობა.

2.3 საქართველოს კანონი გრანტების შესახებ

როგორც ზემოთაც აღინიშნა, საქართველოში რეგისტრირებული არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების დაფინანსების მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს უცხო სახელმწიფოთა მიერ გაცემული გრანტები.

⁸ სალამაძე ვ., რომანაძე გ., ფანიაშვილი ლ., კარტოზია მ., 2007. საქართველოს არასამეწარმეო კანონმდებლობა გამოწვევები და პერსპექტივა, თბილისი, გვ. 2.

საქართველოს კანონი გრანტების შესახებ განსაზღვრავს საქართველოში გრანტისგაცემის, მიღებისა და გამოყენების საერთო პრინციპებს.

მე-5 მუხლის 1 ნაწილის შესაბამისად განმარტებულია, რომ გრანტის გაცემის სამართლებრივი საფუძველია წერილობითი ხელშეკრულება გრანტის გამცემსა (დონორსა) და გრანტის მიმღებს შორის. ამასთანავე, ხელშეკრულება უნდა შეიცავდეს გრანტის გაცემის მიზანს, მოცულობას, სახსრების გამოყენების კონკრეტულ მიმართულებას, მათი ათვისების ვადებს და იმ ძირითად მოთხოვნებს, რომლებსაც გრანტის გამცემი (დონორი) უყენებს გრანტის მიმღებს. კანონი აგრეთვე განსაზღვრავს საკითხთან დაკავშირებულ სხვა რელევანტურ საკითხებს.

თუმცა საკანონმდებლო რეგულაციის ამ ფორმით არსებობის მიუხედავად, არც გრანტების შესახებ კანონიავალდებულებებს გრანტის მიმღებს, პრაქტიულად, საჭაროდ წარმოადგინოს ინფორმაცია უცხო ქვეყნის სახელმწიფოებისაგან მიღებული ფინანსური რესურსის თაობაზე, რაც არ ქმნის გამჭვირვალობისა და ანგარიშვალდებულების სტანდარტს. ყოველივე აღნიშნული კი, შესაძლებელია, არაკეთილსინდისიერ მხარეს ხელს უწყობდეს საკუთარი შესაძლო დანაშაულებრივი ქმედებების განხორციელებაში.

2.4 არასამეწარმეო

(არაკომერციული) იურიდიული პირის ფილიალის (წარმომადგენლობის) საქმიანობის შეჩერება/აკრძალვის მარეგულირებელი კანონმდებლობა

ორგანული კანონი საზოგადოებრივ გაერთიანებათა საქმიანობის შეჩერებისა და მათი აკრძალვის შესახებ განსაზღვრავს გაერთიანებათა საქმიანობის შეჩერებისა და აკრძალვის საკითხებს; აღსანიშნავია, რომ მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, საზოგადოებრივი გაერთი-

ანების საქმიანობის შეჩერება ან მისი აკრძალვა შეიძლება მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით. დადგენილია, რომ სასამართლოს შეუძლია აკრძალოს საზოგადოებრივი გაერთიანება, რომლის მიზანია საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების დამცობა ან ძალადობით შეცვლა, ქვეყნის დამოუკიდებლობის ხელყოფა, ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა ან რომელიც ეწევა ომის ან ძალადობის პროპაგანდას, აღვივებს ეროვნულ, კუთხურ, რელიგიურ ან სოციალურ შუღლს, ქმნის ან შექმნილი აქვს შეიარაღებული ფორმირება. თუმცა არც აღნიშნული აქტი არ შეიცავს რაიმე დათქმას, რომლის საფუძველზეც შესაძლებელი იქნებოდა არასამეწარმეო იურიდიულ პირს მოეთხოვოს მიღებული ფინანსური რესურსის თაობაზე ინფორმაციის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფის ვალდებულება.

საკანონმდებლო ბაზის მიმოხილვის შედეგად დგინდება, რომ დღესდღეობით მოქმედი რეგულაცია მწირია და არ შეიძლება შეფასდეს როგორც სრულყოფილი. რეგულირების გარეშე, ღიადაა დარჩენილი ისეთი აქტუალური საკითხი როგორცაა არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების მიერ, უცხო ქვეყნისაგან ფინანსური რესურსის, გრანტის მიღების შემთხვევაში, ამ სახის ინფორმაციის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფის ვალდებულება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, აშკარაა რომ საკითხს თეორიული, და პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, ისევე როგორც სამართლის განვითარებასთან მჭიდრო კავშირი. საკანონმდებლო ცვლილებები უდავოდ შეუწყობს ხელს თეორიული თუ პრაქტიკული, პრობლემატური საკითხების გადაჭრას. შესაბამისად, აუცილებლად მიიჩნევა კანონმდებლობის სრულყოფა, სამართლის თანამედროვე სტანდარტებთან ჰარმონიზაცია.

3. არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების საქმიანობის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებული წარმატებული პრაქტიკა

როგორც ზემოთაც აღინიშნა, არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების საქმიანობის საკანონმდებლო რეგულირება აუცილებელია. აღნიშნული ხელს შეუწყობს როგორც მათი საქმიანობის გამჭვირვალობასა და საზოგადოების ინფორმირებულობას, აგრეთვე ასეთის არსებობის შემთხვევაში, დანაშაულის გამოვლენასა და სხვა დანაშაულებრივი საქმიანობების განხორციელების პრევენციას.

ამ ეტაპზე, საქართველოში არსებულ გამოწვევებზე ეფექტიანი რეგულირებისათვის მნიშვნელოვანია საერთაშორისო პრაქტიკის განხილვა და საუკეთესო გამოცდილების გაზიარება. ქვემოთ წარმოდგენილია საერთაშორისო რეგულაციები და მაგალითები, რომლებიც ნაშრომის შესავალში დასმულ საკითხებს პასუხობს.

3.1 ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია – „CM/Rec (2007) 14 არასამთავრობო ორგანიზაციის სამართლებრივი სტატუსის შესახებ“

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია – „CM/Rec (2007) 14 არასამთავრობო ორგანიზაციის სამართლებრივი სტატუსის შესახებ“ განსაზღვრავს, რომ სატარო მხარდაჭერის მიმღებ არასამთავრობო ორგანიზაციებს შესაძლებელია მოეთხოვოთ ყოველწლიური ხარჯთაღრიცხვისა და მათი საქმიანობის ამსახველი ანგარიშის წარდგენა მაკონტროლებელი ორგანოსთვის. ასევე, მათ შეიძლება მოეთხოვოთ იმ წყაროების გასატარობა, საიდანაც ხდება თანხის მოზიდვადა აუდიტის (ორგანიზაციის მენეჯმენტისგან

დამოუკიდებელი პირი ანინსტიტუტი) მიერ მათი ანგარიშების შემოწმება.

3.2 ამერიკის შეერთებული შტატების პრაქტიკა

აშშ-ში, უდავოდ დაცულია სიტყვისა და გაერთიანების თავისუფლება. ამერიკის უზენაესმა სასამართლომ განმარტა, რომ უფლებების ნებისმიერმა შეზღუდვამ უნდა გაიაროს „მკაცრი კონტროლი“ ამერიკის კანონმდებლობის შესაბამისად. ეს გულისხმობს იმას, რომ შეზღუდვა უნდა იყოს „კანონმდებლობით მკაცრად განსაზღვრული, გონივრული და სახელმწიფოს ლეგიტიმური ინტერესის შესაბამისი.“ ამგვარი განსჯის შედეგად ამერიკის სასამართლოებმა დაასკვნეს, რომ სახელმწიფოს ლეგიტიმური ინტერესი იძლევა უცხოური ფონდებისგან ფინანსური რესურსების შემოდინების რეგულირების საფუძველს.

ამ თვალსაზრისით აღსანიშნავია ის რეგულაციები რომელსაც ითვალისწინებს უცხოური პირების რეგისტრაციის აქტი (FARA) და ფედერალური არჩევნების კამპანიის აქტი (FECA).

3.2.1 უცხოური პირების რეგისტრაციის აქტი – FARA

უცხოური პირების რეგისტრაციის აქტი – FARA ავალდებულებს უცხოურ ფიზიკურ ან იურიდიულ პირს, დარეგისტრირდეს იუსტიციის დეპარტამენტში, წარადგინოს ყველა დოკუმენტი, რომელსაც აწარმოებს და პერიოდულად წარადგინოს ანგარიში, მათ შორის მიღებული დაფინანსების წყაროებზე. სხვადასხვა დროს მოსარჩელები ცდილობდნენ FARA-ს აღნიშნული მოთხოვნები კონსტიტუციის დარღვევად შეეფასებინათ, თუმცა სასამართლოს ყოველთვის FARA-ს სასარგებლო გადაწყვეტილებები გამოჰქონდა.

ამასთან, აღსანიშნავია, რომ FARA-ს მიერ განსაზღვრული რეგისტრაციის მიზანი

არ არის იმის კონტროლი, თუ რა ოდენობის თანხას იღებს ორგანიზაცია უცხოეთიდან. ის მიზნად ისახავს უცხოური დონორის მიერ ამერიკული ორგანიზაციის მართვისა და კონტროლის თავიდან აცილებას. აშშ-მ აღნიშნული შეზღუდვა პირველად შემოიტანა 1966 წლის ცვლილებებით FARA-ში.

3.2.2 ფედერალური საარჩევნო კამპანიის აქტი (FECA)

ამერიკის მოქმედი კანონმდებლობა კრძალავს პოლიტიკური პარტიების, კანდიდატების ან კომიტეტების ნებისმიერ დაფინანსებას უცხოური წყაროებიდან, როგორც ლოკალურ, ისე ფედერალურ და სახელმწიფოებრივ დონეზე. კანონი ასევე კრძალავს ნებისმიერი შეწირულობის ან სხვა თანხის მოთხოვნას, მიღებას უცხოური დონორებისგან. ფედერალური საარჩევნო კამპანიის აქტის (FECA) მიხედვით, კიტერმინი „უცხოელი“ განმარტებულია, როგორც პირი, რომელიც არ არის ამერიკის მოქალაქე ან რომელსაც არ აქვს ამერიკაში მუდმივი ბინადრობის უფლება. ტერმინი ასევე ვრცელდება უცხო ქვეყნის მთავრობაზე ან პოლიტიკურ პარტიაზე, ორგანიზაციაზე, კორპორაციაზე, ასოციაციაზე, რომელიც დაფუძნებულია უცხოური კანონმდებლობის მიხედვით და რომელსაც მთავარი სამოქმედო არეალი აქვს უცხო ქვეყანაში.

საბოლოოდ, აღსანიშნავია, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციების წვდომა დაფინანსებაზე დაცულია საერთაშორისო სამართლით და მოიაზრება, როგორც გაერთიანების უფლების განუყოფელი ნაწილი. თუმცა აშშ-ს წარმატებული მაგალითის სამართლებრივი ანალიზი ცხადყოფს, რომ არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების საქმიანობაზე შეზღუდვა გამართლებულია, თუ სახეზეა ლეგიტიმური ინტერესი.⁹

9 American Bar association center for human rights, 2015. International and comparative law analysis of the right to and restrictions on foreign funding of non governmental organizations, Washington, p. 40.

3.3 ესტონეთის პრაქტიკა

ესტონეთში მოქმედი რეგულაციის შესაბამისად, ნებისმიერი არასამთავრობო ორგანიზაცია, კერძო სამართლის არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირი, რომელიც სახელმწიფოს ტერიტორიაზე საქმიანობს, ვალდებულია დარეგისტრირდეს სახელმწიფო რეესტრში და ყოველწლიურად წარადგინოს ანგარიში მისი ფინანსური საქმიანობის შესახებ. ანგარიში უნდა მოიცავდეს დეტალურ ინფორმაციას შიდასახელმწიფოებრივი, ისევე როგორც საერთაშორისო დაფინანსებით მიღებული შემოსავლების შესახებ.

ანგარიშის წარუდგენლობის შემთხვევაში ორგანიზაციებს ეძლევათ გაფრთხილება. დარღვევის განმეორების შემთხვევაში, სანქციები მკაცრდება. კერძოდ, შედეგი შესაძლებელია გამოიხატოს იურიდიული პირის გაუქმებაში/ საქმიანობის აკრძალვაშიც კი. ხაზგასასმელია ისიც, რომ ინფორმაცია წლიური ანგარიშების შესახებ ქვეყნდება რეესტრისგებ-გვერდზე და ხელმისაწვდომია ყველა დაინტერესებული მხარისათვის.

3.4 ლატვიის პრაქტიკა

ლატვიაში რეგულირება მეტად სპეციფიურია – აქ განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა რუსეთის ფედერაციიდან მიღებულ დაფინანსებას. ქვეყანა რუსეთისგან მიღებულ ფინანსურ რესურსს განიხილავს, როგორცრისკს მისი ეროვნული ინტერესებისა და კონსტიტუციური უსაფრთხოებისათვის, ამიტომაც დაცვის პოლიცია აღრიცხავს ყველა იმ ორგანიზაციას, რომელიც იღებს დაფინანსებას რუსეთის ფედერაციიდან და ახორციელებს მათი საქმიანობების მონიტორინგს.

ლატვიის დაცვის პოლიციის 2015 წლის ანგარიშში საფრთხედ წარმოდგენილია

სწორედ ის რუსული სახელმწიფო ფონდები, რომლებიც აქტიურად ახორციელებენ სხვადასხვა პროექტებს საქართველოში. არსებული მიდგომები ერთმნიშვნელოვნად უზრუნველყოფს გამჭვირვალების მაღალ სტანდარტს და ქმნის ეფექტიანი მონიტორინგის შესაძლებლობებს, რაც ყველა დაინტერესებულ მხარეს აძლევს შესაძლებლობას მიიღოს და გაავრცელოს ობიექტურ ფაქტებზე დაფუძნებული ინფორმაცია, გამოიტანოს საფუძვლიანი დასკვნები.

4. არასამეწარმეო იურიდიული პირის მიერ, უცხო ქვეყნის სახელმწიფოსაგან დაფინანსების მიღების შემთხვევაში, საჭაროობას დაქვემდებარებული ინფორმაციის ფარგლები

როგორც ზემოთაც აღინიშნა, სამოქალაქო სამართალი უნდა ითვალისწინებდეს არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების მიერ უცხო ქვეყნისაგან მიღებული დაფინანსების შესახებ ინფორმაციის გარკვეული ხარისხით გამჭვირვალობის უზრუნველყოფას.

თუმცა, როგორც უნდა იყოს რეგულირება და რა პრინციპით უნდა განისაზღვროს საჭარო ინფორმაციის გამჭვირვალობის ფარგლები, რათა, ერთი მხრივ, მოხდეს დასახული მიზნების მიღწევა, ხოლო, მეორე მხრივ, არ შეიზღუდონ რეგულირების ადრესატი სუბიექტები? ზემოთ განხილულ შემთხვევებში, იმ სახელმწიფოთა მიერ, სადაც აღნიშნული პრაქტიკა წარმატებით დაინერგა, დადგენილია კონკრეტული კრიტერიუმები. კერძოდ, არსებული მიდგომის შესაბამისად, რეგულირება უნდა იყოს:

- მკაცრად განსაზღვრული;
- გონივრული;
- სახელმწიფოს ლეგიტიმური ინტერესის შესაბამისი.

4.1 მკაცრად განსაზღვრული რეგულირება

იმ პირობებში, როდესაც განიხილება შეზღუდვის დასაშვები ფარგლები, აუცილებელია საკანონმდებლო რეგულირება იყოს მკაფიო, ნათელი და არ იძლეოდეს მრავალმხრივი ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას, რაც კონკრეტულ შემთხვევებში შესაძლებელია გახდეს რეგულირების არსებობის არამიზანშეწონილი გამოყენების მაპროვოცირებელი გარემოება.

შესაბამისად, რეგულირება უნდა იყოს კონკრეტული, მკაფიო და ამომწურავად განსაზღვრავდეს იმ ინფორმაციის ნუსხას, რომელიც დაექვემდებარება საჭარო გამოქვეყნებას.

4.2 გონივრულობა

როგორც ეს ზემოთაც აღინიშნა, სახელმწიფოს ეკისრება ვალდებულება, არ დაანესოს შეზღუდვები იმაზე მეტად, ვიდრე ამას კონკრეტული საჭიროება მოითხოვს; ამასთან, სუბიექტების მიმართ ვალდებულებათა დაწესებისას, აუცილებელია არსებობდეს საჭარო ინტერესი; თუმცა ვალდებულების დადგენისას, მისი ფარგლები უნდა დაექვემდებაროს გონივრულობის პრინციპს. ერთი მხრივ, რეგულირება არ უნდა იყოს იმდენად მწირი, რომ მისი არსებობა არ უზრუნველყოფდეს დასახული მიზნების მიღწევას; ხოლო, მეორე მხრივ, არ უნდა იყოს იმდენად კომპლექსური, რომ გამოიწვიოს ადრესატთა მხრიდან დასაბუთებული პრეტენზიების წარდგენა.

4.3 სახელმწიფოს ლეგიტიმური ინტერესთან შესაბამისობა

როგორც ეს ზემოთაც აღინიშნა, საკითხის ირგვლივ გონივრული განსჯის შედეგად ამერიკის სასამართლოებმა

დაასკვნეს, რომ სახელმწიფოს ლეგიტიმური ინტერესი იძლევა უცხოური არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირებისაგან ფინანსური რესურსების შემოდინების რეგულირების საფუძველს. საკითხის გადაწყვეტისას სწორედ მითითებული გარემოება გაითვალისწინეს – იყო თუ არა სახელმწიფოს ლეგიტიმური ინტერესი იმ ხარისხის, რომ გამართლებული ყოფილიყო მისი დაკმაყოფილების მიზნით ისეთი რეგულაციის დაწესება, რაც თავის მხრივ გავლენას მოახდენდა სამართლის სუბიექტთა სამართლებრივ მდგომარეობასა თუ უფლება-მოვალეობებზე.

შესაბამისად, დგინდება, რომ სახელმწიფოს ლეგიტიმური ინტერესის არსებობა – არის კიდევ ერთი კრიტერიუმი, რაც, ერთი მხრივ, უნდა ითვალისწინებდეს სუბიექტის მიმართ ვალდებულების დაწესება/არდაწესებას საკითხის გადაწყვეტის პროცესში; ხოლო, მეორე მხრივ, იგი უნდა მიიღებოდეს მხედველობაში იმ გარემოების განსაზღვრისას, თუ კონკრეტულად რა ფორმით განხორციელდება საკანონმდებლო დონეზე ცვლილებების ფორმულირება.

ზემოთ მითითებული ობიექტური კრიტერიუმებისა და წარმატებული პრაქტიკის გათვალისწინებით, არსებობს საფუძველი დადგინდეს, რომ საკანონმდებლო ცვლილებები უნდა იყოს მკაფიო, სახელმწიფოს ლეგიტიმური ინტერესის პროპორციული, და მხოლოდ იმ ხარისხის რაც უზრუნველყოფს ნორმის არსებობის მიზნის განხორციელებას. ამ კრიტერიუმების გათვალისწინებით, ინფორმაციის სახე, რომელიც უნდა დაეფუძნებოდეს რეესტრში რეგისტრაციას, შესაძლებელია განისაზღვროს შემდეგი სახით: გრანტის გაცემის მიზანი, მოცულობა, სახსრების გამოყენების კონკრეტული მიმართულება, მათი ათვისების ვადები და ის ძირითადი მოთხოვნები, რომლებსაც გრანტის გამცემი (დონორი) უყენებს გრანტის მიმღებს.

5. არასამეწარმეო იურიდიული პირის საქმიანობის ფოკუსირებას უკავშირებს გამჭვირვალობა, როგორც მოსალოდნელი დანაშაულებების თავიდან ასცილების საშუალება

აღსანიშნავია შემდეგი გარემოება: იურიდიული პირი წარმოადგენს სამართლებრივ ქმნილებას, რომელიც გამოხატავს საკუთარ ნებას ფიზიკური პირების მეშვეობით.¹⁰ იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკანონმდებლო რეგულაციებიდან გამომდინარე, საკმაოდ გრძელი და წინააღმდეგობებით სავსე გზა განვლო. უმთავრესი წინააღმდეგობა საკითხს კონტინენტური სამართლის ქვეყნებში შეხვდა, რომლებიც თეორიულ-დოგმატური საფუძვლებით ეწინააღმდეგებოდნენ იურიდიულ პირთა შესაძლო სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას.¹¹ აღნიშნული ძირითადად გერმანელ მკვლევართა – ფაირობახისა და სავინის „კლასიკური იდეებს“¹² ეყრდნობოდა, რომელთა მიხედვითაც, დანაშაული, თუნდაც იურიდიულ პირთან დაკავშირებული, მხოლოდ ფიზიკური პირის მიერ შეიძლება იქნეს ჩადენილი.¹³

საბოლოოდ იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის, ევროპული ქვეყნების კანონმდებლობაში, იმპლემენტაციის აქტიური ფაზა გასული საუკუნის 90-იანი წლები და მისი შემდგომი პერიოდი იყო, როდესაც ერთმანეთის მიყოლებით დანია (1996), ფინეთმა (1995) და ბელგიამ (1999), საკითხი საკანონმდებლო დონეზე მოაწესრიგეს.¹⁴ ოდნავ მოგვიანებით კი, აღნიშნულ

10 Shkira E., 2013. Criminal Liability of Corporations: A Comparative Approach to Corporate Criminal Liability in Common Law and Civil Law Countries, p. 11.
 11 Ibid, p. 12.
 12 Peith M., Ivory R., 2011. Corporate Criminal Liability Emergence, Convergence and risk, p. 178.
 13 Ibid.
 14 Shkira E., 2013. Criminal Liability of Corporations: A Comparative Approach to Corporate Criminal Liability in Common Law and Civil Law Countries, p. 12.

ქვეყნებს ფეხი ისეთმა „შებლუდულმა“¹⁵ სისტემამაც კი აუწყო ფეხი, როგორც შვეიცარია, რომელმაც 2003 წლიდან წარსულში მძიმე წინააღმდეგობის მიუხედავად, გაითვალისწინა იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ცალკეული პირობების შემთხვევაში.¹⁶

ამ ეტაპისთვის, ევროპულ პრაქტიკაში არსებობს იურიდიული პირის შესაძლო დანაშაულთა განსაზღვრის სამი სისტემა.¹⁷ პირველი სისტემის, ზოგადი პასუხისმგებლობის, მიხედვით, იურიდიული პირის პასუხისმგებლობა უთანაბრდება ფიზიკური პირის პასუხისმგებლობას, სადაც იურიდიული პირები მიჩნეულნი არიან უნარიანად ჩაიდინონ ნებისმიერი დანაშაული.¹⁸ აღნიშნული სისტემის მიმდევარია მაგალითად საფრანგეთი და ჰოლანდია, სადაც იურიდიულ პირს ნებისმიერი დანაშაულისათვის შესაძლოა იქნეს პასუხისმგებლად მიჩნეული.¹⁹

მეორე და მესამე სისტემა შინაარსობრივი თვალსაზრისით ერთმანეთისაგან ნაკლებად განსხვავდება და იგი გულისხმობს თითოეულ დანაშაულთან კანონმდებლის მიერ შენიშვნის სახით, ან ცალკე იურიდიულ პირთა შესაძლო დანაშაულთა ჩამოთვლას.²⁰ აღნიშნულ სისტემას მისდევს ჩეხეთი, იტალია, პოლონეთი, პორტუგალია და ესპანეთი, რომლებმაც არჩიეს მკაცრად განსაზღვრული დანაშაულთა წრე.²¹ მაგალითად, იტალიური კანონმდებლობის

მიხედვით, იურიდიული პირი პასუხისმგებელია მართლოდენ ისეთი დანაშაულებისათვის, როგორცაა ქრთამი, კორუფცია, თაღლითობა, ფინანსური და კონკურენციული დანაშაულები, ტერორიზმი, მონობა, ფულის გათეთრება, მოპარული ნივთების გადამუშავება, მდებრობითი სქესის გენიტალური მანიპულირება, არაგანზრახი მკვლელობა და მნიშვნელოვანი საწარმოო ტრავმები.²²

აღნიშნული სისტემებისაგან განსხვავებულია შუალედური სისტემა. ასეთი კონცეფცია გულისხმობს როგორც ერთი მხრივ ყველა დანაშაულის ჩადენის შესაძლებლობის დაშვებას, ისე ჩამოთვლილ დანაშაულთა სისტემას. ასეთი კონცეფციით სარგებლობს შვეიცარია, სადაც ერთი მხრივ, არსებობს ყველა დანაშაულის კონცეფცია საერთაშორისო ინსტრუმენტებთან დაკავშირებით და მეორე მხრივ, ჩამოთვლილ დანაშაულთა კონცეფცია ადგილობრივ დანაშაულებთან მიმართებით.²³

ქართული კანონმდებლობით გათვალისწინებულია განსაზღვრულ დანაშაულთა კონცეფცია. სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, იურიდიულ პირს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება იმ შემთხვევაში, თუ ეს განისაზღვრება კოდექსის შესაბამისი მუხლით.

საკანონმდებლო ტექნიკის თვალსაზრისით, შესაძლებელია, იურიდიული პირის პასუხისმგებლობის საკითხი სხვაგვარადაც მოწესრიგებულიყო. მათ შორის, შეიძლებოდა, იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა მთლიანად კოდექსის ზოგადი ნაწილის ერთ კარში ყოფილიყო გათვალისწინებული. სწორი იქნებოდა ასევე, ამავე კარში განსაზღვრულიყო იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დიფერენცირებულად, დანაშაულის კატეგორიების მიხედვით. ასე მაგალითად,

15 Brodowski D., Espinoza de los Monteros de la Parr M., Tiedemann K., Vogel, J., 2014. Regulating Corporate Criminal Liability, p. 56.

16 Brodowski D., Espinoza de los Monteros de la Parr M., Tiedemann K., Vogel, J., 2014. Regulating Corporate Criminal Liability, p. 56.

17 Shkira E., 2013. Criminal Liability of Corporations: A Comparative Approach to Corporate Criminal Liability in Common Law and Civil Law Countries, p. 18.

18 Ibid.

19 Peith M., Ivory R., 2011. Corporate Criminal Liability Emergence, Convergence and risk, p. 20.

20 Shkira E., 2013. Criminal Liability of Corporations: A Comparative Approach to Corporate Criminal Liability in Common Law and Civil Law Countries, p. 18.

21 Peith M., Ivory R., 2011. Corporate Criminal Liability Emergence, Convergence and risk, p. 20.

22 Ibid.

23 Ibid.

ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში იურიდიული პირისათვის შესაძლებელია განსაზღვრულიყო უფრო მსუბუქი სასჯელები და სისხლისსამართლებრივი ღონისძიებები, ვიდრე მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის.²⁴

ნებისმიერ შემთხვევაში, როგორც არ უნდა იყოს სახელმწიფოს მიდგომა იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებული საკითხების მოწესრიგების თვალსაზრისით, არასამენარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის მიერ ჩადენილი სავარაუდო დანაშაულებების გამოვლენას უდავოდ შეუწყობს ხელს მათი საქმიანობის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფა. აღნიშნული მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იქნებოდა დანაშაულის პრევენციის მიზნითაც. იმ პირობებში, როდესაც სახელმწიფოებრივი პოლიტიკა ხელს უწყობს მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედების გამოვლენას, მცირდება შესაბამისი პირების მხრიდან ქმედების ჩადენის რისკები.

6. დასკვნა

ნაშრომში, კვლევის შედეგებით და ანალიტიკური მეთოდებით, გაანალიზდა შესავალში დასმულ საკითხებთან მიმართებაში საქართველოსა და იმ სახელმწიფოთა კანონმდებლობა, რომელთა გამოცდილებაც შესაძლებელია მნიშვნელოვნად შეფასდეს.

კვლევის მეორე თავში განხილულია საქართველოში მოქმედი საკანონმდებლო ბაზა. გამოიკვეთა ძირითადი საკანონმდებლო ხარვეზები, განისაზღვრა არსებული გამოწვევები. დადგინდა, რომ რეგულირების გარეშე დარჩენილი ისეთი საკითხი, როგორცაა არასამენარმეო

(არაკომერციული) იურიდიული პირების მიერ, უცხო ქვეყნისაგან ფინანსური რესურსის (გრანტის) მიღების შემთხვევაში, ამ სახის ინფორმაციის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფის ვალდებულება. მესამე თავის ფარგლებში ყურადღება გამახვილდა არასამენარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების საქმიანობის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებულ წარმატებულ პრაქტიკაზე. ნაშრომის მეოთხე თავი შეეხო არასამენარმეო იურიდიული პირის მიერ, უცხო ქვეყნის სახელმწიფოსაგან დაფინანსების (გრანტის) მიღების შემთხვევაში გამჭვირვალობის რეგულირების ფარგლებს დადგენას. განისაზღვრა, თუ კონკრეტულად რა ტიპის ინფორმაცია უნდა იყოს საჭარო. მეხუთე თავში ყურადღებადაეთმო არასამენარმეო იურიდიული პირის საქმიანობის ზოგიერთი ასპექტის გამჭვირვალობის შეფასებას, როგორც სავარაუდო დანაშაულებების თავიდან აცილების საშუალებას.

შედეგად, კვლევის ფარგლებში ნათლად გამოიკვეთა, რომ უცხო ქვეყნის სახელმწიფო გრანტების მიღება, ქვეყნის დემოკრატიისა და მდგრადი განვითარების მხარდაჭერასთან ერთად, საგულისხმო გამოწვევებთან არის დაკავშირებული. არსებული გამოწვევებიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია ხელისუფლების მხრიდან ქმედითი ნაბიჯების გადადგმა, რაც ხელს შეუწყობს წარმოდგენილი რისკების შემცირებას და დემოკრატიული ინსტიტუციების გაძლიერებას. კერძოდ:

- უნდა შეიქმნას ერთიანი რეესტრი, სადაც წარმოდგენილი იქნება საქართველოში რეგისტრირებული ის არასამენარმეო იურიდიული პირები, რომლებიც უცხო ქვეყნის სახელმწიფო რესურსებით (გრანტებით) ფინანსდებიან;
- რეგისტრაციის ფუნქცია შესაძლებელია შეითავსოს რეგისტრაციის ორგანომ – საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში არსებულმა საჭარო სამართლის

24 ოხანაშვილი ა., 2009. იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, სამართლის ჟურნალი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, იურიდიული ფაკულტეტი, #2, გვ. 207.

- იურიდიულმა პირმა, საჯარო რეესტრის ეროვნულმა სააგენტომ;
- საქართველოში რეგისტრირებულ ნებისმიერ არასამეწარმეო იურიდიულ პირს, უცხო ქვეყნის სახელმწიფო დაფინანსების მიღების შემთხვევაში კანონმდებლობით უნდა დაეკისროს პასუხისმგებლობა (ვალდებულება), რეესტრს წარუდგინოს კონკრეტულად შემდეგი სახის ინფორმაცია: გრანტის გაცემის მიზანი, მოცულობა, სახსრების გამოყენების კონკრეტული მიმართულება, მათი ათვისების ვადები და ის ძირითადი მოთხოვნები, რომლებსაც გრანტის გამცემი (დონორი) უყენებს გრანტის მიმღებს;
 - საქართველოს კანონმდებლობით ცალსახად უნდა განისაზღვროს რეესტრში რეგისტრირებული მონაცემებისა და მარეგისტრირებულ ორგანოში დაცული დოკუმენტაციის გამჭვირვალობა – ინფორმაცია უნდა იყოს საჯარო და ხელმისაწვდომი ნებისმიერი პირისათვის;
 - მარეგისტრირებელი ორგანო უფლებამოსილი უნდა იყოს, გადაამოწმოს რეესტრისთვის წარდგენილი მონაცემების სისწორე; ამ მიზნით კოორდინირებულად ითანამშრომლოს საქართველოს საგადასახადო ორგანოებთან.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს კონსტიტუცია <https://www.matsne.gov.ge>
2. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი <https://www.matsne.gov.ge>
3. საქართველოს კანონი გრანტების შესახებ <https://www.matsne.gov.ge>
4. საქართველოს ორგანული კანონი საზოგადოებრივ გაერთიანებათა საქმიანობის შეჩერებისა და მათი აკრძალვის შესახებ <https://www.matsne.gov.ge>
5. Recommendation CM/Rec(2007)14 of the Council of Europe Committee of Ministers to member states on the legal status of non-governmental organisations <https://www.osce.org/odihr/33742?download=true>
6. Foreign Agents Registration Act of US (FARA) <https://www.fara.gov/>
7. Federal Election Campaign Act of US (FECA) <https://definitions.uslegal.com/f/federal-election-campaign-act-feca/>

NECESSITY TO ENSURE TRANSPARENCY OF CERTAIN ASPECTS OF ACTIVITIES PERFORMED BY NON-PROFIT (NON-COMMERCIAL) LEGAL ENTITIES IN GEORGIA

Ana Gurieli

*PhD Candidate; Faculty of law of Caucasus
International University,
Lawyer, Mediator*

KEY WORDS: Publicity, Registry, Responsibility

RESUME

The research analyzes the risks associated with non-transparency of the work of non-profit (non-commercial) legal entities registered in Georgia. Specifically, the research clarifies that the issue of publicity of the information about financial resources received by the non-commercial legal entities, when the source of funding is a foreign state, is not regulated. As a result, the necessity of legislation changes is substantiated.

Taking into consideration successful practice, it is clearly defined what type of information shall be public and available to the interested parties. Undoubtedly, no matter what kind of approach the state has to the issue of criminal liability of a legal person, transparency of certain aspects connected with their work will ensure to reveal the alleged offenses committed by them.

NOTES:

1. Abhimanyu K., 2009. Corporate Criminal Liability, Chanakya National Law University, p. 1. (In English)
2. Shkira E., 2013. Criminal Liability of Corporations: A Comparative Approach to Corporate Criminal Liability in Common Law and Civil Law Countries, p. 4. (In English)
3. Ibid.
4. Ibid.
5. Brodowski D., Espinoza de los Monteros de la ParrM., Tiedemann K., Vogel, J., 2014. Regulating Corporate Criminal Liability, p. 54. (In English)
6. Shkira E., 2013. Criminal Liability of Corporations: A Comparative Approach to Corporate Criminal Liability in Common Law and Civil Law Countries, p. 4. (In English)
7. Dubber Markus D., 2012. The Comparative History and Theory of Corporate Criminal Liability, p. 1. (In English)
8. Salamadze V., Romanadze G., Faniashvili L., Kartoziya M., 2007. Legislation of non-commercial organizations in Georgia, challenges and prospects, Tbilisi, p. 2. (In Georgian)
9. American Bar association center for human rights, 2015. International and comparative law analysis of the right to and restrictions on foreign funding of non-governmental organizations, Washington, p. 40. (In English)
10. Shkira E., 2013. Criminal Liability of Corporations: A Comparative Approach to Corporate Criminal Liability in Common Law and Civil Law Countries, p. 11. (In English)
11. Ibid, p. 12.
12. Peith M., Ivory R., 2011. Corporate Criminal Liability Emergence, Convergence and risk, p. 178. (In English)
13. Ibid.
14. Shkira E., 2013. Criminal Liability of Corporations: A Comparative Approach to Corporate Criminal Liability in Common Law and Civil Law Countries, p. 12. (In English)
15. Brodowski D., Espinoza de los Monteros de la Parr M., Tiedemann K., Vogel, J., 2014. Regulating Corporate Criminal Liability, p. 56. (In English)
16. Ibid.
17. Shkira E., 2013. Criminal Liability of Corporations: A Comparative Approach to Corporate Criminal Liability in Common Law and Civil Law Countries, p. 18. (In English)
18. Ibid.
19. Peith M., Ivory R., 2011. Corporate Criminal Liability Emergence, Convergence and risk, p. 20. (In English)
20. Shkira E., 2013. Criminal Liability of Corporations: A Comparative Approach to Corporate Criminal Liability in Common Law and Civil Law Countries, p. 18. (In English)
21. Peith M., Ivory R., 2011. Corporate Criminal Liability Emergence, Convergence and risk, p. 20. (In English)
22. Ibid.
23. Ibid.
24. Okhanashvili A., 2009. Criminal Liability of the legal entities, Journal of Law, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Faculty of Law, # 2, p. 207. (In Georgian)

BIBLIOGRAPHY:

1. The constitution of Georgia <https://www.matsne.gov.ge> (In Georgian)
2. Civil code of Georgia <https://www.matsne.gov.ge> (In Georgian)
3. Law about the grants of Georgia <https://www.matsne.gov.ge> (In Georgian)
4. Organic Law of Georgia on Suspension and Prohibition of the Associations <https://www.matsne.gov.ge> (In Georgian)
5. Recommendation CM/Rec (2007)14 of the Council of Europe Committee of Ministers to member states on the legal status of non-governmental organizations in Europe <https://www.osce.org/odihr/33742?download=true> (In English)
6. Foreign Agents Registration Act (FARA) of US <https://www.fara.gov/> (In English)
7. Federal Election Campaign Act (FECA) of US <https://definitions.uslegal.com/f/federal-election-campaign-act-feca/> (In English)